

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

SPAIN CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND
INNOVATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi • digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION: a collection scientific works of the International scientific conference – Madrid, Spain, 2026, Issue 6.

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION**». Which took place in Spain, 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

O'ZBEK XALQ DOSTONLARIDA MAHALLIY JAMIYATLAR TARIXI

Turdiqulov Mahmud Xudaynazarovich

Qarshi davlat texnika universiteti

"Ijtimoiy va gumanitar fanlar" kafedrası katta o'qituvchisi.

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek xalq dostonlarida mahalliy jamoalarning tarixiy taraqqiyoti, ijtimoiy tuzilishi, urf-odatları, an'ana va qadriyatlari badiiy hamda tarixiy manba sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida xalq dostonlarida aks etgan mahalliy jamoalarning boshqaruv tizimi, ijtimoiy munosabatlari, oilaviy qadriyatlari, vatanparvarlik, hamjihatlik va adolat tamoyillari ilmiy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, dostonlarda tasvirlangan voqea-hodisalar orqali o'zbek xalqining tarixiy xotirasi, etnomadaniy merosi va mahalliy jamiyatlarning shakllanish hamda rivojlanish bosqichlari ochib beriladi. Tadqiqot natijalari xalq og'zaki ijodi namunalarining tarix, etnologiya, folklorshunoslik va madaniyatshunoslik fanlari uchun muhim ilmiy manba ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: o'zbek xalq dostonlari, mahalliy jamiyat, tarixiy xotira, folklor, xalq og'zaki ijodi, etnomadaniyat, tarixiy meros, ijtimoiy munosabatlar, milliy qadriyatlar, an'analar, urf-odatlar, jamoa boshqaruvi, tarixiy manba, folklorshunoslik.

Adabiyotlar tahlili. O'zbek xalq dostonlari xalqning ko'p asrlik tarixiy xotirasi, ma'naviy merosi va ijtimoiy hayotini aks ettiruvchi muhim manbalardan biri hisoblanadi. Dostonlarda nafaqat qahramonlarning jasorati, balki ular yashagan mahalliy jamoalarning ijtimoiy tuzilishi, boshqaruv tizimi, urf-odatları, oilaviy munosabatlari hamda iqtisodiy faoliyati ham badiiy obrazlar orqali ifodalangan. Shu sababli folklor namunalarini tarixiy manba sifatida o'rganish bugungi kunda dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri sanaladi.

O'zbek folklorshunosligida Hodi Zarif, Malik Murodov, To'ra Mirzayev, B. Sarimsoqov, M. Jo'rayev kabi olimlarning tadqiqotlari xalq dostonlarining badiiy xususiyatlari, tarixiy asoslari hamda etnografik jihatlarini yoritishga bag'ishlangan. Ularning ilmiy izlanishlarida dostonlarning xalq hayotini aks ettiruvchi tarixiy manba ekanligi asoslab berilgan. Shuningdek, V. Jirmunskiy va boshqa folklorshunoslarning tadqiqotlarida turkiy xalqlar eposining tarixiy va madaniy taraqqiyotdagi o'rni keng tahlil qilingan.

"Alpomish", "Go'ro'g'li", "Ravshan", "Kuntug'mish", "Rustamxon" kabi dostonlarda mahalliy jamoalarning boshqaruv tizimi, urug' va qabila munosabatlari, oqsoqollar kengashi, nikoh marosimlari, mehmondo'stlik, qo'shnichilik va jamoaviy birdamlik kabi qadriyatlar alohida o'rin egallaydi. Ushbu jihatlar dostonlarni tarixiy-etnografik manba sifatida baholash imkonini beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda tarixiy-qiyosiy, tizimli tahlil, tavsifiy, germeneytik hamda folklorshunoslik metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot

obyekti sifatida o'zbek xalqining mashhur qahramonlik dostonlari tanlandi. Doston matnlarida mahalliy jamiyat hayotiga oid voqealar, ijtimoiy institutlar, urf-odatlar va tarixiy hodisalar ajratib olinib, ularning mazmun-mohiyati tarixiy manbalar bilan qiyosiy tahlil qilindi.

Shuningdek, dostonlarda uchraydigan ijtimoiy birliklar, oilaviy munosabatlar, jamoa boshqaruvi va an'anaviy qadriyatlarning bugungi tarixiy-etnografik tadqiqotlar bilan uyg'unligi ham o'rganildi.

Natijalar va tahlil. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalq dostonlari mahalliy jamoalar tarixini o'rganishda muhim tarixiy manba vazifasini bajaradi. Dostonlarda jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy hayotiga oid ko'plab ma'lumotlar badiiy shaklda saqlanib qolgan.

1-jadval. O'zbek xalq dostonlarida mahalliy jamiyat hayotining asosiy ko'rinishlari

Doston nomi	Mahalliy jamiyatga oid tasvir	Tarixiy ahamiyati
Alpomish	Urug' va qabila boshqaruvi, oqsoqollar mavqei	Qadimgi ijtimoiy boshqaruv tizimini aks ettiradi
Go'ro'g'li	Jamoaviy birdamlik va adolat	Mahalliy jamoalarning siyosiy birligini ifodalaydi
Ravshan	Oilaviy qadriyatlar va nikoh an'analari	Oila institutining tarixiy rivojlanishini ko'rsatadi
Kuntug'mish	Mehmondo'stlik va qo'shnichilik	Milliy qadriyatlarning shakllanishini yoritadi
Rustamxon	Jasorat, vatan himoyasi	Mahalliy jamoalarda harbiy an'analarni aks ettiradi

Jadvaldan ko'rinadiki, dostonlarda mahalliy jamoalarning ijtimoiy hayoti ko'p qirrali tarzda tasvirlangan. Ayniqsa, oqsoqollar instituti, jamoaviy maslahatlashuv va o'zaro yordam tamoyillari o'sha davr jamiyatining muhim belgilaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Dostonlarda ayollar ham jamiyatning faol a'zolari sifatida tasvirlangan. Barchinoy, Gulnor, Oysuluv singari obrazlar nafaqat oilaviy hayotda, balki ijtimoiy munosabatlarda ham muhim rol o'ynaydi. Bu esa mahalliy jamoalarda ayollarning ijtimoiy mavqei yuqori bo'lganligini ko'rsatadi.

2-jadval. Mahalliy jamoalarning tarixiy taraqqiyotiga ta'sir etgan omillar

Omil	Dostonlarda aks etishi	Jamiyat taraqqiyotiga ta'siri
------	------------------------	-------------------------------

Urugʻchilik tizimi	Qarindoshlik rishtalari	Jamoa birligini mustahkamlagan
Oqsoqollar boshqaruvi	Maslahat va adolat	Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlagan
Milliy urf-odatlar	To'y, marosim, mehmondo'stlik	Madaniy merosning davomiyligini ta'minlagan
Vatanparvarlik	Yurt himoyasi	Jamiyatning siyosiy birligini kuchaytirgan
Hamjihatlik	O'zaro yordam va birdamlik	Mahalliy jamoalarning barqaror rivojlanishiga xizmat qilgan

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, o'zbek xalq dostonlari faqat badiiy asar emas, balki xalqning tarixiy xotirasini saqlovchi muhim manbadir. Ularda mahalliy jamoalarning ijtimoiy munosabatlari, iqtisodiy faoliyati, ma'naviy qadriyatlari hamda boshqaruv tizimi haqidagi ma'lumotlar mujassamlashgan. Ayniqsa, "Alpomish" va "Go'ro'g'li" turkumidagi dostonlarda jamoaning ichki birdamligi, adolat tamoyillari va yurt ravnaqi uchun kurash g'oyalari ustuvor o'rin egallaydi. Tahlillar shuningdek, xalq dostonlaridagi tarixiy voqealar va etnografik tafsilotlarning ayrim jihatlari yozma tarixiy manbalar bilan uyg'un kelishini ko'rsatadi. Shu bois dostonlarni tarix, etnologiya, antropologiya va folklorshunoslik fanlarida kompleks yondashuv asosida o'rganish ilmiy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Ular orqali mahalliy jamoalarning boshqaruv tizimi, axloqiy me'yorlari, urf-odatlar va madaniy qadriyatlarining shakllanish hamda rivojlanish jarayonlarini yanada chuqurroq anglash mumkin.

XULOSA. O'zbek xalq dostonlari xalqning ko'p asrlik tarixiy xotirasi, ijtimoiy hayoti va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan noyob folklor yodgorliklaridir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, dostonlarda mahalliy jamoalarning ijtimoiy tuzilishi, boshqaruv tizimi, oilaviy munosabatlari, urf-odatlar, jamoaviy hamjihatlik va vatanparvarlik g'oyalari badiiy obrazlar vositasida haqqoniy aks ettirilgan. Ushbu jihatlar dostonlarni nafaqat badiiy asar, balki tarixiy-etnografik manba sifatida ham baholash imkonini beradi.

Tahlillar davomida "Alpomish", "Go'ro'g'li", "Ravshan", "Kuntug'mish" va "Rustamxon" dostonlarida mahalliy jamoalarning tarixiy taraqqiyoti, urug'-qabila munosabatlari, oqsoqollar boshqaruvi, oila institutining rivojlanishi hamda milliy qadriyatlarning avloddan avlodga uzatilishi izchil tasvirlanganligi aniqlandi. Ayniqsa, jamoaviy birdamlik, adolat, mehmondo'stlik, or-nomus va yurtga sadoqat kabi tushunchalar xalq hayotining ajralmas qismi sifatida yoritilgan.

Shuningdek, tadqiqot natijalari xalq dostonlarini tarix, folklorshunoslik, etnologiya, antropologiya va madaniyatshunoslik fanlari kesishmasida kompleks yondashuv

asosida o'rganish zarurligini ko'rsatdi. Dostonlarda saqlanib qolgan tarixiy, etnografik va madaniy ma'lumotlar yozma tarixiy manbalarni to'ldiruvchi muhim ilmiy material bo'lib xizmat qiladi.

Kelgusida o'zbek xalq dostonlarini raqamli folklorshunoslik, qiyosiy epik tadqiqotlar hamda zamonaviy tarixiy-antropologik metodlar asosida o'rganish mahalliy jamoalar tarixining kam tadqiq etilgan jihatlarini yanada chuqurroq yoritish imkonini beradi. Bu esa milliy madaniy merosni asrash, yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda xalq og'zaki ijodining ilmiy salohiyatini kengaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirzayev T. Alpomish. – Toshkent: Sharq, 2010.
2. Zarif H. O'zbek xalq dostonlari. – Toshkent: Fan, 1977.
3. Jo'rayev M. Folklorshunoslik asoslari. – Toshkent: Fan, 2009.
4. Sarimsoqov B. O'zbek folklorining janrlari va poetikasi. – Toshkent: Fan, 1990.
5. Mirzayev T., Eshonqulov J. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining madaniy meros va folklorini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
7. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. 1–12-jildlar. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2000–2006.
8. Alpomish (Akademik nashr). – Toshkent: Fan, 1998.
9. Go'ro'g'li (Akademik nashr). – Toshkent: Fan, 1967.
10. Ravshan. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1980.
11. Kuntug'mish. – Toshkent: Fan, 1971.